

ABD'NE BEYİN GÖÇÜNÜN SEYRİ

Yard. Doç. Dr. Berrak KURTULUŞ*

GİRİŞ

ABD geleneksel bir içe-göç ülkesidir. Ülkenin bu özelliği göçü sınırlayıcı düzenlemeler ile bir süre kesintiye uğramış olsa bile, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ülke yeniden başlıca göç alan ülkelerden biri olma özelliğini sürdürmektedir. Ülkeye göç edenlerin vasıf seviyeleri de zamanla yükselmiştir. Özellikle, beyin denilen vasıf seviyesi yüksek işgücünü çeken ve ayrıca dünyanın hemen her köşesinden eğitim ve öğrenim amacıyla yurdundan ayrılan ve potansiyel beyin göçünü temsil eden öğrencilerin toplandığı ülkelerin başında da A.B.D. gelmektedir. Şüphesiz, dünya göç tarihinde, beyin göçü hadisesi bakımından A.B.D.'nin ön sırada yer alması bir raslantı değildir. Bu konuda izlenen sistemli teşvik politikası ile ülkeye bir çekim merkezi hüviyeti kazandırılmış olup, bu özelliğinin muhafazasına çalışılmaktadır.

ABD'nin bu konuda izlediği politikadan etkilenen ülkelerin sadece gelişmekte olan ülkelere ibaret olduğunu söyleyebilmek zordur. Nitekim A.B.D.'ye, İngiltere gibi gelişmiş ülkelere de yüksek vasıflı işgücü göçü vuku bulmuştur ve esasen konunun araştırmacı ve akademisyenlerce incelenmesi yanında uluslararası forumlarda ele alınıp tartışılmasında, İngiltere'nin kendi vasıflı işgücü kaybı karşısında takındığı tavır önemli bir etken olmuştur. Ancak hem yüksek vasıflı emeğini kaybeden hem de gelişmekte olan ülkelere yüksek vasıflı beyin denilen işgücünü çeken İngiltere bakımından "net kayıp" konu ile ilgili bu tartışmaları başlatırken, gelişmekte olan ülkeler açısından durumun ne derece önemli olduğu ortadadır.

(*) *I.Ü. İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü.*

Bu incelememizde, A.B.D.'ne yönelen göçler içinde beyin göçü ve potansiyel beyin göçü hadiselerinin yeri ve gelişimi ile bu ülkenin gelecekte yüksek vasıflı işgücüne duyacağı ihtiyaç ele alınmıştır.

I. BEYİN GÖÇÜNÜN GELİŞİMİ

A. Kitle Göçü Dönemi :

Ülkenin yerli halkı olan Kızılderililer (American Indians) hariç tutulursa, A.B.D. halkı göçlerle oluşmuştur. Bu göçlerin bir kısmı zorunlu göçler idi : 1619'dan itibaren köle tüccarlarınca Gine ve Batı Hint Adaları'ndan getirilen zencilerin, 1619-1776 arasında 10 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. XVII. Yüzyılda 250 bin ve XVIII. Yüzyılda 1.5 milyon beyaz da Amerika'ya geçmiştir⁽¹⁾. Bu dönemde gelenlerin asıl büyük, çoğunluğu, İngiltere'den siyasi ve dini baskıların etkisiyle kaçmak zorunda kalanlardı⁽²⁾.

A.B.D.'ne uluslararası işgücü hareketleri çerçevesinde gelenleri ise, XIX. Yüzyıl ile XX. Yüzyılın başlangıcında esas itibarı ile Avrupa'dan göç edenlerdi. Başta İngilizler olmak üzere, Alman, Hollandalı, İskandinavyalı, İsviçreli ve Kanadalılar, daha sonra da Slavlar, Romenler, İtalyanlar A.B.D.'ne göç etmiştir. 1846-1924 arasında yurtlarını terkeden bu Avrupalılar 50 milyon dolayındaydı⁽³⁾. Kitle göçüne konu olan bu insanların vasıf seviyeleri de çok düşüktü. Örneğin, 1899-1909 döneminde A.B.D.'ne göç edenlerin % 36'sının okuryazar olmadığı görülmektedir⁽⁴⁾. Yine 1907-23 döneminde, A.B.D.'ne gelen 6.905.000 göçmenden % 51'i sanayi ve tarım işçisi iken, mesleki vasıflara sahip olanların oranı sadece % 2.6 idi⁽⁵⁾.

A.B.D. 19. Yüzyılda ve 20. Yüzyılın başlarında, tedrici de olsa beyin göçü hadisesine de şahit olmuştur. Örneğin bunlar arasında İskoçya'lı Sosyalist Robert Owen zikredilebilir. Robert Owen 1819'da Indiana'da toprak satın alarak, 1825'de New Harmony kolonisini kurmuştu⁽⁶⁾. Prusya'daki 1848 ayaklanmasından sonra kaçan Almanlar da A.B.D.'ne göç etmiştir. Bunlar arasında gelenlerden biri Amerikan ilk ve orta dereceli devlet okulları sistemine katkılarıyla ile bilinen Cari Schurz'dur. Schurz adına Wisconsin Madison Üniversitesi'nde bir kürsü bulunmaktadır ve halen adını taşıyan okullar mevcuttur. Yine, Belçika'da karşılaştığı zorluklar sebebiyle 1889'da göç eden, ilk sentetik reçine

-
- (1) Brinley Thomas, "Migration-Economic Aspects," *Encyclopedia of Social Sciences*, Vol. X (1968), s. 293.
- (2) Örneğin Quaker'lar bunlar arasındadır. Charles II zamanında, Pennsylvania, bir para borcuna karşılık olarak ve bu tarikat mensuplarından kurtulmak için William Penn'e verilmişti (1681).
- (3) "Summary of Intercontinental Migration Movements", *International Labour Review*, 2, 1929, s. 357.
- (4) Kamal Nayan Kabra, *Political Economy of Brain Drain: Reverse Transfer of Technology*, New Delhi, Arnold-Heimann Publishers, 1976, s. 61.
- (5) Brinley Thomas, "Modern Migration", Walte Adams, der., *The Brain Drain New York, The Macmillan Company*, 1968, s. 33.
- (6) Owen daha sonra İngiltere'ye dönmüştür.

olan bakaliti elde eden kimyacı Leo Hendrik Baekeland da, A.B.D.'ye gelen dünyaca ünlü bilim adamları içinde yer almaktaydı. XX. Yüzyıl başlarında da sayıları az da olsa Avrupa üniversiteleri mezunlarından A.B.D. büyük kazançlar sağlamıştır.

B. I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı Arasındaki Dönem :

A.B.D., I. Dünya Savaşı öncesinde dünyanın başlıca iktisadi güçlerinden biri idi. Bununla beraber göçler sebebiyle nüfus çok hızlı artıyordu ve sosyal bakımdan sıkıntılar başgöstermeye başlamıştı. Artık Latinler ve Slavların göçünü önlemek gerekiyordu. Nitekim 1921'den sonra ardarda çıkan yasalar bu amaca yönelikti. Özellikle 26 Mayıs 1924 tarihli İçer-göçü Sınırlama Kanunu, Amerikan tarihinde çok önemli bir değişimi temsil etmektedir. Bu kanun Başkan Calvin Coolidge tarafından imzalandığında Ku Klux Klan'dan Hiram Evas, Amerikan İşçi Federasyonu Başkanı Yahudi Sam Gompers ve Massachusetts Senatörü Henry Cabot Lodge (Yankee) gibi birbirlerine tamamen zıt çevrelerin temsilcilerinin bile aynı noktada birleşmesine vesile olmuştu⁽⁷⁾. Böylece A.B.D.'de açık kapı politikasına son verilmişti. 1929 Dünya Ekonomik Buhranının etkisiyle de ülkeye vaki göçler iyice kesildi.

Buna karşılık özellikle Nazilerin iktidara gelmesinden sonra Almanya ve Avusturya'dan kaçan bilim adamlarının çoğu A.B.D.'ne göç etmiştir. Bu ülkeye iki dünya savaşı arasında göç eden yüzlerce bilim adamından bazıları şunlardır : Rus asıllı mühendis Wladimir Kosma Zworyokin; Rusya'dan 1952 Nobel Tıp Ödülü sahibi mikrobiyoloji bilgini Selman Abraham Waksman; atom bombası çalışmalarına katılmış olan Macar asıllı fizikçi Edward Teller; Hollanda asıllı astronom Gerard Pieter Kuiper; yine Hollanda kökenli 1936 Nobel kimya ödülünü paylaşan Petrus Josephus Wilhelmus Debye; UNESCO'nun Kalingo Ödülü sahibi Rus fizikçisi George Anthony Gamow; Fransız asıllı, 1956 Nobel Ödülünü kazanmış olan André Cournand; Alman müzik bilim adamı Alfred Eistein; 1936 Nobel Tıp ve Fizyoloji ödülünü paylaşan Alman biyokimyacı Otto Leovi; yine biyokimyacı Alman asıllı 1953 Fizyoloji ve Tıp ödülünü paylaşan Fritz Albert Lipmann; Avusturyalı fizikçi, 1936 Nobel Fizik ödülünü paylaşan Victor Franz Hess; İspanyol asıllı biyoloji bilgini, 1959 Nobel Tıp ve Fizyoloji ödülünü paylaşan Severo Orchoa; 1963 Nobel Fizik ödülünü paylaşan Macar asıllı Eugene Paul Wigner ve Nobel ödülü sahipleri olan iki fizikçi İtalya'dan göç eden Enrico Fermi ve Almanya'dan giden Albert Einstein.

C. 1945-1970 Dönemi :

İkinci Dünya Savaşı sona erdiğinde, A.B.D. Marshall Planı adıyla bilinen bir uygulama başlatmıştır. 1945-1952 yılları arasında A.B.D.'nin 33.800 milyon dolarlık kamu-sal fonlarından 22.800 milyon dolarlık kısmı B. Avrupa'ya Marshall yardımı veya Avru-

(7) Bu konuda ayrıca bkz.: Richard Krickus, *Pursuing the American Dream : White Ethnicity and the New Populism*, New York, Anchor Books, 1976, s. 41.

pa Kalkınma Programı çerçevesinde girmiştir⁽⁸⁾. 1952'den sonra ekonomik yardım hayli düşürülmesine rağmen yerini oldukça büyük Amerikan askeri yardımı aldı⁽⁹⁾. Böylece A.B.D. sermayesinin Avrupa'ya akması işgücü hareketlerinin yönünü de buraya çevirmiş ve denizasırtı göçler sona ermişti. Aynı zamanda A.B.D., II. Dünya Savaşı ertesinde, 1920 öncesine dönerek, vaktiyle sürdürdüğü açık kapı politikasını yeniden gündeme getirmemiştir. Ancak bazı vasıflı işgücü kategorilerinde bu yönlü serbesti devam ettirilmiştir. Bunun neticesinde mesleki ve teknik elemanların, toplam göçmen işçiler içindeki oranı 1950'de % 16.2 ve 1960'da % 17.9'a kadar çıkmıştır⁽¹⁰⁾.

Bu dönemde dünyada yüksek vasıflı göçmenlerin toplandığı ülkeleri başında A.B.D. geliyordu. James A. Perkins'e göre 1949-1961 yılları arasında, ekseriyeti az gelişmiş ülkelere 43 bin bilim adamı ve mühendis Birleşik Devletlere göç etmiştir. Ancak bu ülkeye yüksek vasıflı işgücü girişindeki asıl artış, 1960'lı yılların ortalarından itibaren hız kazanmıştır. Bu gelişmede, 1964 Kennedy-Johnson Kanunu belirleyici olmuştur. Böylece, o tarihten itibaren gelenlerin doğum yeri veya milliyetinin önemli olmadığı ancak vasıf düzeylerinin gözönünde tutulacağı prensibi benimsenmiştir. Aşağıdaki tabloda 1962-1966 döneminde yıllar itibarıyla Birleşik Devletler'e göç eden mühendis fen bilimcileri ve benzeri yüksek vasıflı işgücünün sayısı verilmektedir (Tablo I).

Yine 1962-1966 dönemi itibarıyla A.B.D.'ye göç eden mühendis, fen bilimcileri ve benzeri yüksek vasıflı işgücünün toplamı aşağıdaki tablodan izlenebilir :

Bu ülkeye, 1962-1966 döneminde en fazla mühendis, doktor ve cerrahlar göç etmiştir. Nitekim bu dönemde ülkeye giren 38.856 yüksek vasıflı toplam göçmen içinde 19.035'i mühendis ve 10.706'sı doktor ve cerrahlardı. Bunları 9.115 kadar bilim adamı izlemekteydi. Aynı dönemde, A.B.D.'ye giden toplam 38.856 kişiden 22.905'inin gelişmiş ülkelere gittiği de anlaşılmaktadır.

D. 1970'den Sonraki Gelişmeler :

Son yirmi yıl içinde A.B.D.'ye yönelik uluslararası işgücü hareketleri bakımından önemli bir gelişme, Batı Avrupa ülkelerinin bu göç hareketlerinde artık ön sırada yer almamasıdır. Nitekim, A.B.D.'ye 1960'dan önce gelen göçmenlerin % 79'u Kanada ve Avrupa'dan gelirken, 1970'den sonra, tam tersine bunların % 78'i Latin Amerika ve Asya'dan gelmeye başlamıştır⁽¹¹⁾. Bu ülkede yapılan son nüfus sayımında nüfusun % 3'e yakınının Asyalı olduğu anlaşılmıştır ve Asyalı Amerikalıların oranı 1970'ler ile

(8) *Encyclopedia Britannica*, Vol. 15, 1971, s. 426. Ayrıca bkz.: Brinley Thomas, "Migration Economic Aspects," *International Encyclopedia of the Social Sciences*, Vol. 10, 1968, s. 297.

(9) *Encyclopedia Britannica*, op. cit., s. 426.

(10) David North, *Immigrants and American Labor Market, Manpower Administration Research Monograph No. 31*, Washington, D.C., U.S. Department of Labor, 1974, s. 5.

(11) *Work force 2000: Work and Workers for the 21 st Century (Executive Summary)*, Hudson Institute, Inc., Indianapolis, Indiana, June 1987, s. 92.

Tablo I: Bilim Adamlarının A.B.D.'ne Göçü (1962-1966):

	<u>Mühendisler</u>				
	1962	1963	1964	1965	1966
Göç veren Ülkeler					
Avrupa	1.076	1.370	1.491	1.419	1.955
Japonya	17	45	19	15	34
Kanada	823	897	796	906	859
Güney Afrika Cum.	10	19	10	8	7
Okyanusya	29	42	38	45	53
Gelişmiş Ülkeler Toplamı	1.955	2.373	2.354	2.403	2.908
Türkiye	36	116	31	28	45
Asya (Japonya hariç)	237	839	625	322	1.353
Meksika, Batı Hint Adaları ve Orta Amerika	381	312	313	360	323
Güney Amerika	262	325	364	301	260
Afrika (Güney Afrika Cumhuriyeti hariç)	29	40	37	38	29
Gelişmekte olan Ülkeler Toplamı	981	1.632	1.370	1.049	2.010
Bütün Ülkeler Toplamı	2.936	4.005	3.724	3.452	4.918
	<u>Fen Bilimleri</u>				
Avrupa	541	715	786	802	760
Japonya	12	36	20	8	41
Kanada	231	260	288	283	246
Güney Afrika Cum.	4	7	5	7	3
Okyanusya	19	31	30	31	39
Gelişmiş Ülkeler Toplamı	807	1.049	1.129	1.131	1.089
Türkiye	5	7		7	3

Tablo 1'in devamı

Asya (Japonya hariç)	106	318	260	134	472
Meksika, Batı Hint Adaları ve Orta Amerika	103	90	124	128	146
Güney Amerika	73	131	139	133	114
Afrika (Güney Afrika Cum. Hariç)	9	16	14	17	19
Gelişmekte olan ülkeler Toplamı	296	562	544	415	763
Bütün Ülkeler Toplamı	1.103	1.611	1.673	1.546	1.852
<u>Doktor ve Operatörler</u>					
Avrupa	471	520	594	532	613
Japonya	8	35	4	11	31
Kanada	280	467	440	380	393
Güney Afrika Cum.	12	20	20	17	15
Okyanusya	8	8	10	11	23
Gelişmiş Ülkeler Toplamı	779	1.050	1.068	951	1.075
Türkiye	31	55	29	36	57
Asya (Japonya hariç)	257	225	206	194	557
Meksika, Batı Hint Adaları ve Orta Amerika	412	406	469	468	462
Güney Amerika	298	327	454	348	355
Afrika (Güney Afrika Cumh. hariç)	20	29	29	14	45
Gelişmekte olan ülkeler toplamı	1.018	1.042	1.187	1.060	1.476
Bütün Ülkeler Toplamı	1.797	2.092	2.255	2.011	2.551

Tablo 1'in devamı

	Sosyal Bilimciler				
Avrupa	79	82	104	119	115
Japonya	3	2	-	1	4
Kanada	35	30	55	67	62
Güney Afrika Cum.	1	1	1	1	-
Okyanusya	1	3	6	3	9
Gelişmiş Ülkeler Toplamı	119	118	166	191	190
Türkiye	1	4	4	4	1
Asya (Japonya hariç)	21	41	34	27	82
Meksika, Batı Hint Adaları ve Orta Amerika	22	19	33	34	26
Güney Amerika	28	25	42	44	34
Afrika (Güney Afrika Cum. hariç)	1	4	4	4	7
Gelişmekte Olan Ülkeler Toplamı	73	93	117	113	150
Bütün Ülkeler Toplamı	192	211	283	304	340

Kaynak : The Brain Drain into the United States of Scientists, Engineers and Physicians, (A Staff Study for the Research and Technical Programs Subcommittee of the Committee of Governmental Operations) Washinton, 1967, G. Beijer, "Modern Patterns of International Migratory Movements", içinde J.A. Jackson, der., Migration, Cambridge, Cambridge University Press. Sociological Studies : 2, 1969, s. 42-43, Tablo 10.

Tablo I : A.B.D.'ne Göç Eden Mühendis, Bilim Adamları ve Doktorlar : (1962-1966 Dönemi)

Geldikleri ülkeler	Mühendisler	Temel Bilimler	Sosyal Bilimler	Doktor ve Operatörler	Toplam
Gelişmiş ülkeler	11.993	5.205	784	4.923	22.905
Az Gelişmiş Ülkeler	7.042	2.580	546	5.783	15.951
Toplam	19.035	7.785	1.330	10.706	38.856

Kaynak : G. Beijer, Ibid, s. 44, Tablo 11.

1980'lerde % 70 artış göstermiştir⁽¹²⁾. Burada yüksek vasıflı işgücü hareketleri bakımından önem taşıyan husus; Asya'dan gelenlerin vasıf oranlarının yüksek olduğudur. Tablo III'de, 1961-65 ve 1969-1976 dönemleri itibariyle A.B.D.'ne göç eden Avrupalılar ile Asyalıların içinde meslek sahiplerinin yüzdeleri verilmiştir.

Tablo II : A.B.D.'ne Avrupa ve Asya'dan gelen Göçmenler İçinde Meslek Sahibi Olanların Payı (%): (1961-65 ve 1969-76 Dönemleri İtibariyle)

Dönemler	Avrupa'dan	Asya'dan
1961-65	45.9	9.7
1969-76	19.2	58.1

Kaynak : Charles B. Keely and Patricia J. Elwell, "International Migration : Canada and the United States." Mary M. Kritz, Charles B. Keely, Silvano M. Tomasi. der., *Global Trends in Migration : Theory and Research on International Population Movement*, The Center for Migration Studies of New York, Inc., 3. B., New York, 1983, s. 196, Tablo 3.

1961-65 döneminde Avrupa'dan gelen göçmenlerin % 49.9'u meslek sahibi iken, 1969-76'da bu oran % 19.2'e inmiş ve buna karşılık Asya'dan gelenler içinde 1961-65'de % 9.7 olan meslek sahiplerinin payı 1969-1976'da % 58.1'e yükselmiştir. Bu oranların da ifade ettiği gibi artık Amerikan işgücüne Avrupalıların katkısı düşerken, mevcut katkı da daha düşük vasıf seviyelerinde sürmektedir. Bununla beraber Batı Avrupalı mühendis, yönetici veya bilim adamlarının, kendi ülkelerinde faaliyet gösteren Amerikan araş-

(12) "The Browning of America," *Little India*, Vol. 2, No. 6, July 1992, s. 11.

tırma merkezlerinde istihdam edilmeleri, yani "gizli beyin göçü" hadisesinin mevcudiyetinin gözden uzak tutulmaması gerekir⁽¹³⁾.

A.B.D.'de genel olarak gelişmekte olan ülkeler bakımından duruma bakıldığında ise benzer bir tablo ortaya çıkmaktadır : "A.B.D.'de, 1970 yılında; toplam göçmenler içinde vasıflı olan göçmenler (mesleki, teknik eğitim görmüş olanlar ve benzerleri) % 200'den fazla artarken, 1965'de % 37.4 olan az gelişmiş ülkelerin toplam vasıflı göçmenler içindeki oranı % 71.3'e çıkmıştır⁽¹⁴⁾.

Dünyada 1970'li yıllardan itibaren uluslararası işgücü göçü ve yüksek vasıflı işgücü hareketleri bakımından önemli bir gelişme; bu göçlerin geçici (temporary) bir karakter kazanmasıdır. Daha çok Orta Doğu'da 1970'li yılların ortalarından itibaren ağırlık kazanan projeye bağlı göçler (project-tide migration), giderek başta Almanya olmak üzere başlıca Batı Avrupa ülkelerinde de yaygınlaşmıştır. "1980'lerde Almanya yılda 20.000,30.000 merkezi ve Doğu Avrupa'lıyı bu çerçevede istihdam etmiştir. Son yıllarda bu kota maksimum 100.000'e kadar çıkartılmıştır".⁽¹⁵⁾ Orta Doğu ve Batı Avrupa'daki bu gelişmeler, sözkonusu ülkelerin içe-göç politikalarına yansırken, A.B.D. halen yerleşik göçleri teşvik etmesi bakımından istisna teşkil etmektedir⁽¹⁶⁾. Nitekim 1990 tarihli içe-göç Kanununun'da, bu ülkede istihdam edilecek göçmenler için ihdas edilen 5 yeni kategori ile yüksek vasıflı elemanların yerleşmeleri bakımından önemli ayrıcalıklar tanınmıştır. Özellikle, göçte ilk tercih edilen "öncelikli işçiler" grubundakilerden çalışma izni zorunluluğu aranmamaktadır. Bunlar : "A. Bilim, sanat, eğitim, iş idaresi veya atletizmde olağanüstü (extra ordinary) kabiliyet göstermiş kişiler, B. Mümtaz (outstanding) profesör ve araştırmacılar, C. Çok uluslu şirket üst düzey yöneticisi ve idarecilerdir."⁽¹⁷⁾

II. Uluslararası Öğrenciler :

Beyin göçü hadisesi incelenirken genellikle başlıca iki farkh gruptaki insanlar gözönüne alınır. Bunlardan ilk gruba girenler gittikleri ülkede bir an evvel işgücüne katılmak üzere yurtlarından ayrılan eğitim ve öğrenim görmüş, meslek sahibi kişilerdir;

(13) "Amerikan firmalarının araştırma ve geliştirme merkezlerinin başlıca Batı ülkelerinde kurularak, Batılı bilim adamlarının sanki A.B.D. çalışıyormuş gibi bu merkezlerde çalışmalarını hususunda ayrıca bkz.: D.N. Chorofas, *The Knowledge Revolution : An Analysis of the Internatioanal Brain Market*, New York, Mc Graw-Hill Book Company, 1970, s. 43 ve devamı.

(14) Jagdish N. Bhugwati "The International Brain and Taxation," Jagdish N. Bhugwati, der., *The Brain Drain and Taxation (II): Theory and Empirical Analysis*, Amsterdam, North-Holland Publishing Company, 1976, s. 6-7.

(15) Bkz.: W. R. Böhring, "Integration and Immigration Pressures in Western Europe," *International Labour Review*, Vol. 130, No. 4, 1991, s. 456.

(16) Özellikle yüksek vasıflı işgücünün geldiği ülkeye yerleşmesi yerine, yüksek vasıflıların geçici (transient) hareketlerine müsaade edilmesi yönündeki gelişmeler konusunda bkz.: A. Findlay, "Migration Channels Approach to the Study of High Level Manpower Movements: A Theoretical Perspective," *International Migration*, Vol. XXVIII, No. 1 (March 1990), s. 15 ve devamı.

(17) Bu gruptakilere 40.000 vizeelik kota konmuştur. Sözkonusu kanunun yüksek vasıflı elemanlara tanıdığı bu ve diğer ayrıcalıklar için bkz.: Emily M. Cohen, *The Immigration Act of 1990; Major Changes in Immigration Law* (Center for International Services and Programs, Temple University için hazırlanmıştır.), (nimeo.), Philadelphia, (February 27, 1991), s. 1-5. Bu konuda ayrıca bkz.: Marshall G. Whitehead, "The Other Side of the Immigration Act of 1990: Is the B-1 B Visa Gone?," *U.S. Foreign Student Magazine*, Vol. 1., No. 6, (April May 1991), s. 1.

ikinci gruptakiler ise maksadı başlangıçta eğitim ve öğrenim görmek olan, daha sonra tahsillerini tamamlayınca gittikleri ülkede yerleşme ve çalışma kararına varan öğrencilerdir. Bu öğrencilerin tamamı gittikleri ülkede kalıp yerleşiyor veya çalışıyor demek değildir, ancak tamamı potansiyel beyin göçü kapsamına girer.

Dünyada en fazla yabancı öğrencinin eğitim gördüğü ülkelerin başında A.B.D. gelmektedir. Bu ülkede eğitim ve öğrenim maksadıyla bulunan öğrencilerin mezuniyet sonrasında kalma mekanizması vizelerini değiştirmeleri ile mümkündür. Bu öğrenciler başlıca iki tür vize ile giriş yaparlar : F ve J vize⁽¹⁹⁾. Mezuniyet bitiminde bu her iki tür vize sahiplerine 18 ay süreyle pratik öğrenim imkânı tanınmıştır. Bunlardan J vizesi sahibinin daha sonra A.B.D.'de kalma imkânı çok zor ve istisna olmasına rağmen⁽²⁰⁾ F vizesi olanlar, statülerini göçmen vizesine çevirtip süresiz kalma imkânına sahiptirler. Nitekim John Niland'ın tesbitlerine göre beş Asya ülkesinden Amerika'ya göç etmiş mühendislerin % 99'u F vizeye sahipti⁽²¹⁾. Kaldı ki, A.B.D.'deki yabancı öğrenciler kalmak için kanuni olarak en kolay çözüm olan; bir Amerika'lı ile evlenip, çalışma izni alma ve daha sonra vatandaşlığa geçme yoluna çok sık müracaat etmektedirler.

A.B.D.'de 1969-70'de 134.959 olan eğitim gören yabancıların miktarı, 1989-90'da 386.850'e çıkmıştır. Aşağıdaki tabloda bu öğrencilerin geldikleri bölgeler itibariyle dağılımı verilmektedir :

Tablo IV : A.B.D.'deki Yabancı Öğrencilerin Geldikleri Bölgeler İtibariyle Dağılımı : (1969-70 ve 1989-90)

Bölgeler	1969-70		1989-90	
	Yabancı Öğrenciler	%	Yabancı Öğrenciler	%
Afrika	7.607	5.6	24.570	6.4
Asya	51.033	37.8	208.110	53.8
Avrupa	18.524	13.7	46.040	11.9
Lâtin Amerika	24.991	18.5	48.090	12.4
Orta Doğu	13.278	9.9	37.330	9.7
Kuzey Amerika	13.415	9.9	18.590	4.8
Okyanusya	2.077	1.5	4.010	1.0
Yıllık TOPLAM *	134.959		386.850	

(*) Milliyeti bilinmeyen veya nereden geldiği tesbit edilemeyen öğrencileri de kapsamaktadır.

Kaynak : **Open Doors 1989/90**, Report on International Educational Exchange, New York, 1990, s. 16, Tablo 2.1.

(18) Bu ülkeye turistik vize (B) ile girip, daha sonra öğrenci vizesi almak pratikte mümkündür.

(19) J vizesi sahiplerine iki yıl için kendi ülkelerine gidip yaşadktan sonra tekrar A.B.D.'ye girme imkânı tanınmıştır.

(20) *The Asian Engineering Brain Drain*, Lexington, Mass, D.C. Heath and Co., 1970, s. 3.

Görüldüğü gibi bu ülkeye en fazla öğrenci gönderen bölgeler 1969-70'de Asya (% 37.8), Lâtin Amerika (% 18.5), Avrupa (13.7), Orta Doğu (% 9.9) ve Kuzey Amerika (% 9.9)'dur. Bu oranlar 1989-90 döneminde ise şöyle değişmiştir : Asya (% 53.8), Lâtin Amerika (% 12.4), Avrupa (% 11.9), Orta Doğu (% 9.7) ve Kuzey Amerika (% 4.8). Bu verilerin ifade ettiği gibi 1970'li ve 1990'lı yılların başında, Asya ülkeleri A.B.D.'ye en fazla öğrenci gönderen ülkelerdir. Bu bölgeden gelen öğrencilerin nisbeti de artmaktadır : 1969-70 ve 1989-90'de sırasıyla % 37.8 ve % 53.8. Oysa James A. Perkins'in belirttiği gibi "A.B.D.'ye eğitim maksadıyla gelen Asya kökenli öğrencilerin % 90'nın en fazlası asla yurtlarına dönmemektedir."⁽²¹⁾

II. GELECEKTE BEYİN GÖÇÜ

20. Yüzyılın son yıllarında Amerikan ekonomisi beşeri sermayeye daha fazla bağımlı olarak genişleyecektir. Aşağıdaki Tablo V'de 1984-2000 döneminde A.B.D.'de meslek yapısındaki değişim tahminleri verilmiştir :

1984-2000 döneminde her meslek kategorisi için artış ortalaması % 25 iken, hukukçu, bilim adamı, sağlık personeli bakımından artışın hızı bu oranın bir hayli üzerindedir. Avukat ve hakimler için % 71, fen. komputer ve matematik sahasındaki bilim adam-

Tablo V : A.B.D.'de Bazı Meslek Kategorilerinde Mesleki Yapıdaki Tahmini Değişim : (1984-2000)

Meslekler	Halihazır İşler (000)	Yeni İşler (000)	Büyüme oranı (9)
TOPLAM	(105.008)	(25.952)	(25)
Avukat ve Hakimler	457	326	71
Fen, Komputer ve Matematik Bilimcileri	647	442	68
Sağlık Teşhis ve Tedavi Meslekleri	2.478	1.384	53
Teknisyenler	3.146	1.389	44
Mühendis, Mimar ve İnşaatçılar	1.447	600	41
Sosyal Bilimciler	173	70	40

Kaynak : *Workforce 2000 : Work and Workers for the 21 st Century* (Executive Summary). Hudson Institute, Inc., Indianapolis, IN., June 1987, s. 97, Tablo 3-7'den.

(21) *Walter Adams, der. op. cit., s.1.*

ları için % 68, sağlık teşhis ve tedavi meslekleri mensupları bakımından % 53, teknisyenler (% 44), mühendis, mimar ve inşaatçılar (% 41), sosyal bilimciler (% 40) bakımından da bu oranlar % 25'lik ortalamanın çok üzerinde seyretmektedir. A.B.D.'de geleceğin meslekleri için daha fazla eğitim mecburidir ve halihazır mesleklerin % 22'si dört veya daha fazla yıllık kolej eğitimini gerektirirken, 2000 yılında bu oranın % 30'a çıkacağı projekte edilmektedir⁽²²⁾.

Diğer taraftan, ekonominin gerektirdiği işgücünün önemli bir kısmının göç yoluyla karşılanması plânlanmaktadır. Nitekim, yapılan projeksiyonlara göre 1985-2000 döneminde, işgücüne katılacak 25 milyon işçinin % 13'ü göçmen erkek işçi, % 9'u da göçmen kadın işçi olacaktır. Bu oranların 1985 yılında sırasıyla % 4 ve % 3 civarında bulunduğu gözönünde tutulursa, göçmenlerin A.B.D. de işgücüne katkısı önümüzdeki yıllarda önemli ölçüde artacak demektir⁽²³⁾. Açılacak yeni işler yüksek vasıf kategorilerde olacağından bu katkı, esas itibarıyla eğitim ve vasıf düzeyi yüksek göçmenlerden beklenmektedir. Bunun için, A.B.D. içe göç politikasının, özellikle yüksek vasıflı yabancı işgücünü teşvik edici yönde sürdürülmesi ve kotaların artırılması zaruridir.

SONUÇ

Amerika Birleşik Devletleri, dünyada beyin denilen yüksek vasıflı işgücünün ve aynı zamanda potansiyel beyin göçünü temsil eden öğrencilerin toplandığı ülkelerin başında gelmektedir. Dünya Nobel Ödülü sahibi veya bu ödülü paylaşan bilim adamlarının büyük çoğunluğu da A.B.D.'ye göç etmiştir. Bu tablo şüphesiz bir raslantı sonucu oluşmuş değildir. Bu yönde sistemli bir politika izlenmiştir.

A.B.D. 21'nci Yüzyıla girerken yüksek vasıflı yabancı işgücüne bağımlıdır ve bu talebini karşılamakta güçlükle karşılaşmayacaktır. Ancak bu politika mazur görülebilir mi? Hiç değilse, ciddi kalkınma problemleri ile karşı karşıya bulunan gelişmekte olan ülkelerin yetişmiş eleman kaybının asgariye indirilmesi için A.B.D.'nin destek vermesi gerekmektedir.

(22) *Workforce 2000:..., op. cit., s. 98, Tablo 3-8.*

(23) *İşgücüne katılacak yeni işçiler için verilen bu rakam ve olanlar için bkz.: Ibid., s. xxi.*